

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XII.

BARCELONA 31 DE JULIOL DE 1889.

NÚM. 129.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Pera'ls no socis, 1⁵⁰ pessetas al any.—Número sol, 25 cénts. Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdagner.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE JULIOL.

D. Ricart Cordoní.

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

COLLBATÓ, BRUCH, LA GUARDIA, CA 'N MASSANA Y MARGANELL, (oficial) 29 y 30 Juny 1889.—(*Acabament.*)

En l' any 1375, lo castell y vila de Collbató fou donat per Guillem Dufort, en son testament, al monastir de Montserrat.

Cinch quarts d' hora tardaren en arribar á la iglesia del Bruch. Aqueix poble que tant bon lloch li assenyala la historia, está format per tres barris ó agrupacions coneguts per *Bruch de baix*, *del mitj* y *de dalt*, molt poch distants uns d' altres. Los cafés y llochs recreatius se troban en lo del mitj; la iglesia en lo d' abaix, en un solitari turó, separat de la carretera y altrás casas per lo torrent anomenat de la Illa, sens dubte porque queda voltada de corrents per tots costats. Está sots la advocació de la Verge de la Assumpció: de moderna construcció, no ofereix res remarcable si no es una pica baptismal del renaixement, d' elegant perfil. En la Rectoria se llegeix la data de 1673. Durant la invasió fran-

cesa fou cremada y saqueijada, així es que res se conserva en son arxiu, desaparegut per complert. Entre los objectes que 'l Sr. Rector, persona entussiasta y entesa, los hi mostrá, son dignes d' esment, varias armas de la *etat de pedra* trobadas en una antiga sepultura de *cá 'l Vallés* en dit poble, un estrany y antich segell parroquial en que estan combinats formant creu, *Signum Bruch*, juntament ab motius d' ornamentació; y un llibre manuscrit, inedit, d' autor desconegut, intitulat: *Historia de Catalunya desde l' any 1614 hasta 1644*; sentint no disposar del temps suficient pera examinar detingudament son contingut.

Encara regnava animació en lo poble, per haver celebrat, la festa precedent, una patriótica reunió de pública protesta contra lo novell Codich Civil, tant impopular en totas las encontradas catalanas.

Deixat lo Bruch tardaren hora y mitja pera arribar á la parroquia de Sant Pau de la Guardia, dalt de las serras en las estribacions del Montserrat, ahont hi arribaren poch abans de la posta de sol, pera ésser dit lloch fixat pera ferhi nit. Lo párroco Mossen Sadurní Colomer no permeté que buscassen aculliment en cap de las masías de la Guardia (puix d' hostel no n' hi ha) sino que' ls obligá á permaneixen en la Rectoría, essent objecte de sa part de moltíssimas atencions per las que lo regracien coralment. Aceptada sa expontánea invitació, passaren lo restant de dia percorrent los entorns de la Rectoría, admirant las bellesas de sa altavosa posició. Visltaren la iglesia, sots la advocació de Sant Pau en sa conversió. Es de gust barroch y pot suposarse acabada en lo sigle passat, si s' ha de judicar per la data de 1773 que llegiren en una pedra dels grahons que portan al altar major. En aqueix, dessota de la imatge de Sant Pau, hi ha un relleu que figura l' acte de sa conversió. En la part de damunt del propi altar hi ha la imatge de Sant Miquel arcángel. Dintre del gust barroch era eix altar una obra bastant notable; y dihem era, perque segons los hi explicá lo Sr. Rector, en l' any 1810 fou cremat pels francesos juntament ab la Rectoría y documentació. Afortunadament las flamas sols destruhiren de mitj en avall, part que fou renovada ab més pobresa y menys gust que la superior que 's conserva encara en tota sa integritat primera. Lo més antich d' eixa iglesia son

las campanas, una d'ellas porta en llegenda gòtica la data de 1398. Lo Sr. Carreras y Candi tragué un dibuix de sa fatxada y campanar y paret del cementiri, qu' está junt á la iglesia.

L' endemá, ohída missa primera, guiats per lo propi Mossen Sadurní, que es molt práctic de aquells llochs, se dirigiren envers cá 'n Massana y la derruhida iglesia de *St. Pau vell* com la coneixen en la Guardia. Lo camí que emprengueren es un corriol entre las serras, conegut per *Cami de las torras*, perque passa per un coll que separa lo *Puig Ferrán* d' un altre puig, en cada hú de quins cims n'hi ha duas construhidas durant las lluytas civils de nostre sigle. Arribats á eix coll, deixaren lo corriol pera enfilarse al *Puig Ferrán*, d' ahont s' ovira tota la carretera que del Bruch vá á Manresa y lo lloch ahont en l' any 1808 obtingueren nostres passats la victoria contra 'ls imperials qu' ha immortalisat son nom. Allá lo Sr. Catarineu tregué un apunt de las serras del Montserrat y lo Sr. Carreras altre de *St. Pau vell* que 's presentava dalt d' un espadat puig á son enfront, damunt del hostal y font de cá 'n Massana. Empresa la baixada y arribats á eix darrer lloch, se trobaren ab un gran casal, mitj fortaleza y bastant malmés, ahont habita un hostaler que paga arrendament al govern, son actual duenyo. No hi ha més detall digne d' esment que un, eloqüent en alt grau, y es lo escut del Abat de Montserrat y la data de 1791, damunt la porta d' entrada. Com hostal es lloch indicat, per bifurcarse allí las carreteras: una vá á Montserrat passant per Sta. Cecilia y voltant tota la montanya y l' altre á Manresa, distant d' allí unas duas horas.

Dalt d' un petitíssim turó separat de la casa per la carretera, hi ha un fortí quadrat y en sos ánguls quatre rodonas torras, construhit de rajols, en las guerras civils, al present en estat deplorable. Lo viarany prés per anar á *St. Pau vell* passa per junt á ell y á causa d' ésser poch menys que abandonat, se pert á cada moment y á no ésser lo Sr. Rector se 'n haurían separat á cada punt, ab lo que segurament no haurían passat per unas rocas ahont vegeren entallats en ellas alguns grabons, restos del passat.

La iglesia de *St. Pau vell* está enrunada del tot: son campanar no existeix y sas campanas son las descritas á la iglesia de la Guardia. Algun fragment de volta, que 's conserva encara, ab sa

forma apuntada, dona á comprendre la ausència de las construccions románicas, creyent que tal vegada siga obra del segle xiv. Allí prop hi han vestigis d'altra construcció, com son alguna paret en peu, y altres á flor de terra.

Com desde tots los llocs enlayrats del Montserrat, se descubreix d'allí un dilatat panorama. Lo Sr. Carreras tragué un dibuix dels dos forts y un del *Puig Ferrán*, al enfront. Aquí se despediren del Sr. Rector, emprenent per un corriol que per allí passa y 's dirigeix pels peus de las rocas del Montserrat, cap al coll de *Port* ó de *Porchs*, per dessota de la *Roca foradada*. Eix camí se vegeren obligats á deixar-lo pera agafar la carretera fins al coll anomenat del Oliver de Marganell, ó sia fins lo primer camí de carro que 's troba á pochi passos del indret de la foradada, camí que al cap d'un quart de seguirlo los portá á la antiquíssima *masia del Oliver*, la primera del terme de Marganell venint d'aquell cantó. Descansats allí y haventhi pres quelcom, per un viarany baixaren cap á la vall, ahont se troba lo poble de Marganell, arribanthi ja á la mitja hora pel pintoresch *molí de la Bisbal*, emplantat en la unió d'un frescal torrent ab la riera de Marganell y atravessadas las ayguas d'un y altre per passeras de pedra, se n'entraren á la vessant de las oposadas montanyas, al peu de la que, está la principal agrupació de casas de dit terme municipal. La iglesia parroquial, baix la advocació de Sant Esteve, está un quart més avall d'aytals casas, essent molt poch notable, probablement del segle xvi ab fragments posteriors, mancanthi encara terminarse lo campanar. No obstant, guarda una joia d'art ab la creu parroquial de plata, d'hermós estil gòtic florit, ab algun petit detall que denota ja la influencia del renaixement, probablement dels sigles xv ó xvi. En lo revers detrás de la imatge de Jesús hi ha la de María Santíssima.

Visitada la iglesia parroquial de Sant Esteve molt, sentiren no poguerse arribar al antiquíssim monastir de Sta. Cecilia per trobarse fora d'itinerari. Sta. Cecilia era pertinenca de la parroquia de Marganell, empero Mossen Pere Sallent, lo rector que hi havia abans del actual, la vengué á Montserrat, cambiant l'antich segell parroquial, qu'era de *llautó* ab la imatge de Sta. Cecilia y la inscripció «parroquia de Santa Cecilia y Marganell» ab un

altre de fusta que es lo usat avuy dia, ostentant la de St. Esteve y rétul «parroquia de San Estéban de Marganel.»

Obsequiats á péndre quelcom per lo Rector Mossen Joan Dalmau, marxaren per diferents corriols, á cosa de mitjdia, envers la capella románica de Sant Jaume, distant uns vint y cinch minuts, emplantada al mitj d' un plá, voltada de vinya y oliveras á tir de pistola de la riera de Marganell en terme municipal de Castellbell, mes sufragánea de Sant Esteve. Es una senzilla capella románica que exteriorment se conserva en tota sa puresa, mentada en escripturas del segle xvi, mes que interiorment ha estat malmesa ab restauraciós posteriors, de las que las que trobaren inscrites com á més notables foren las dels anys 1669, 1868 y 1875. Avuy dia pertany á la familia Oller, coneguda en lo país per Pujolet. Escapats á la destructora obra de la *restauració pictórica*, se conservan un hermós quadro de Sant Jaume y un altre, probablement dels sigles xvi ó xvii.

Al passar per davant de la masía que pertany á en Joseph Vila intel·ligent pagés de la encontrada, alcalde de Castellbell, se agregá als excursionistas pera mostralshi la capella románica de St. Pere de Vilamarits situada damunt de la riera de Marganell, en la *quadra de Vilamarits* y pertanyent al terme de Monistrol que en aquell lloch fá un reclau, entrantsen pels de Castellbell y Marganell y separantlos. Lo camí que 'ls hi portá, passa per davant de *cá l' Alsina* de Vilamarits y puja á la serra vuit minuts després de trobada la font de dita casa, cuasibé al costat del camí de ferradura y dresera de Montserrat á Manresa. La capella de Sant Pere es románica, d' un sol ábside (á dins no hi poguerem entrar per no tenir la clau á má) ab espadanya, tenint la porta á un dels costats. Pera entrarhi se fá precis atravessar lo cementiri tancat per una paret y portal de fusta. Está ben situada en la vessant d' una montanya dita de la *Cova Santa*, per haverhi una petita cova ahont en temps de guerra, quan lo bosch magestuós s' estenia per eixos serrats, diu que serví de refugi segur á la gent de sos encontorns.

A un tir de pistola de Sant Pere, al altre cantó del dit camí de Manresa, forma la montanya un plá, en una carena molt venteijada, conegut en lo país pel *Serrat dels morts*, del qué es propietari lo qui 'ls ho mostrá ó sia lo Joseph Vila, qui á despit

de las neus que blanqueijan son cap, té 'l cor jove y plé d' entusiasme per tot lo que pertany á sa patria y sa encontrada. Allí nos mostrá gran nombre de caixas primitives contenint ossos y calaveras; ne vegeren de totas midas. Están formadas de llosanas de pedra posadas al costat unas de las altrás sense ajuntarlas cap argamassa ó material. Están totas ellas de cara al Orient. Ja abans, á casa seva, los ne mostrá una, mes curiosa que las del serrat, puix es feta d' una sola pessa de pedra enfondida, que per sas dimensions denota haver contingut un cos petit. En lo cantó oposat, dalt la montanya, vejeren blanquejar la capella de Sant Cristofol, de quina construcció cap nova se 'n pogueren emportar, y pert altra part la circumstancia de fer á peu tant llarch trajecte, los impedia separarse massa del camí com haurían volgut en algunas ocasions.

A mitja hora de Sant Pere arribavan á la masia de *ca'n Brunet* y á un quart llarch de caminar més, eran al hostal de Castellbell, essent lo camí hermozejat per la riera de Marganell que joguineja per las rocas y reflexa la verdor del bosch que s' estén en lo cantó oposat al camí.

Castellbell, conegut já de la Associació, fou lo terme de la excursió: y pujant en lo tren derrer que retorna á Barcelona, donaren per ben empleats los dos dias visitant alguns llocs tan interessants com desconeguts y per tant dignes d' estudi.

CONCA DE TREMP, VALL DEL SEGRE y Cerdanya; (oficial), 20 al 30 de Juny 1889

Assistencia dels Srs. Faura, Auléstia y Casades.

Lo dia 20 á las 8 h. 23 m. del mati, sortíren dits senyors d' aquesta ciutat, en direcció á Tárrega, ab lo tren correu de Madrid. Lo temps se presentá nuvolós, regnant una temperatura de 22°, fentse lo camí ab alguns intervals de pluja. S' arribá á Tárrega á la 1 h. 23 m. trobantse al peu de la estació la tartana que porta á Artesa de Segre, que per rahó de la *competencia* entre 'ls tartaners, avuy lo preu del viatge varia entre 1 peseta á 6 rals. Lo cotxe de Tremp no surt fins entre 6 y 7 del vespre, portanthi també, en *competencia*, una tartana. Preus: 5 y 3'50 pts. respectivament.

Ab tal de fer ab mes comoditat lo viatge, se llogá una tartana

fins á Artesa, ahont devia fershi nit. Recomanable es la *Fonda de España*, que 's troba al saltar de la estació. Després d'haver recorregut la vila, en que, com á molt notable, deuen citarse la casa é iglesia del sigle XIII, existents en lo tipich carrer de Cervera, y la grandiosa iglesia parroquial que apar del XVII, deixáren la població, y prenent la carretera de Tremp, se dirigíren, envers las 3 de la tarde, cap á Artesa de Segre. Durant una bella estona, segueix la carretera una línea perfectament dreta, llistant de blanquinoso ratlla la extesa plana d'aquella part del Urgell, mágre terror, sense un arbre, ahont en aquest temps hi rossola lo blat, principal conreu dé la monótona encontrada.

Als 30 m. de Tárrega s'ovira lo lloch de Claravalls, d'aspecte pobre, com quasi tots los pobles del Urgell, trobantse als 10 m. l'embranchement ab lo camí d'Osó (tres quarts distant.) Puja suauement la carretera, guanyant las baixas serras que apenas donan accidentació á la planura, descubrintse, al lluny, envers lo S. E., escampadas las vilas de Tárrega, Verdú, Vilagrassa, Sta. Maria y altres petits llogarets y casas, que distráuen la nuésa de la inmensa plana, destacantse en l'horisó, en la part de Ponent, la gran serralada del Montsech. Al cap d'una hora y mitja de camí, se veu ja la vila d'Agramunt, mes enllá Puigvert, á la dreta pujant, tenint á la part oposada, la serra d'Almenara, ab sa alta torra, sota de la que, la fosca renglera de vegetació senyala lo pás del Canal d'Urgell. A las 4 h. 37 m. s'entrava en la vila d'Agramunt, sentada prop lo riu Sió, cridant l'esment, en sa meteixa porta, una font monumental, de pedra, óbra ben curiosa del sigle XVIII. Lo temple parroquial, si la vila en sí no mereixés fer deturar al viatjer, obligá als excursionistas á detenirshi una estona. Admiráren sa riquíssima portada en la qué l'art románich hi deixá l'últim esforços de sa prodigiosa fantasia, conservant, empero, en l'interior de la fábrica, tota la severitat d'aquell estil, així com en lo triple ábside que la corona, tota la magestuosa senzillesa que 'l caracterisa.

Al bell punt d'entrar los excursionistas en la plassa de la iglesia, quedáren agradablement detinguts per rahó de la professó del *Corpus* que en aquell moment eixía del temple. Lo quadro que allavors se desplegá á llur contemplació fou bellíssim. La gentada

omplia la plassa y sos porxos; los balcon y finestras, adornats de viroladas mantas y cobrellits, casi no donavan cabuda als miradors; per damunt de la multitud onejavan las altas banderas de las Confrarias y 'ls brodats penons dels Colegis, pujant á son extrem la boniquesa del conjunt, en lo moment d' apareixer lo S. S. Sagrament, sota blanquissim talem, en la soperba portada, que 'ls raigs del sol cayent de la tarde, dauravan d' un modo soberanament artístich. Lo grave só de las campanas, los acorts de la nombrosa copla, y 'ls xiscles de las aurenetas, barrejantse en concert, donavan gloria á Deu, ensemps que animavan la tradicional y religiosa solemnitat. La antigua vila, vestida ab sas galas, contribuía á donar tó á la festa.

(Continuará).

NOVAS

Ab especial complacencia ha vist aquesta ASSOCIACIÓ publicada en l' últim *Bolletí oficial eclesiástich* de la Diócessis de Vich, la notabilíssima circular del Senyor Bisbe d' aquella Seu, referent al Museu Arqueològich de la meteixa, (del qual se n' ha ocupat ja la CATALANISTA en las planas d' aquest Bolletí,) donant disposicions mereixedoras del més calurós aplaudiment, referents á la conservació y recull de tots los objectes de valor artístich-arqueològich, dignes de figurar en dit museu pera estudi dels inteligents y agradós exámen d' aficionats y curiosos.

Si lo zelosíssim Prelat ausonense no s' hagués ja conquistat ab tots sos actes, las simpatías de quants s' interessan pels recorts gloriosos de la Pátria; las últimas disposicions donadas en protecció del art religiós de nostres passats, li mereixerían las felicitacions més entussiasmas de tots los esperits verdaderament ilustrats y que estiman las genuinas manifestacions del progrés real y positiu, professant ensemps indiscutible amor á un passat tan gloriós, com, fins poch há, de sobras des conegut.

La ASSOCIACIÓ, donchs, faltaria á son deber si no reiterés una vegada més la expressió de sa sincera felicitació al Ilm. Senyor Bisbe de Vich, per sa última mostra de superior ilustració y verdader patriotisme; y per aixó, uneix sa veu á la de las corporacions, periódichs y particulars que, ab agradosa unanimitat, han expressat tals sentiments al Prelat Vigatá.

Tant debó que l' exemple donat pel Senyor Bisbe de Vich tingués imitadors en totas las Diócessis del país, ab lo qual se lograria un medi poderós, y tal vegada únich, pera evitar lo vergonyós espectacle de veure desapareixer cada dia exemplars preciosos de nostre vell Art en mans de traficants ó d' ignorants poseedors de verdaders tresors, qual destrucció tantas y tantas vegadas havém degut lamentar ben inútilment.